

Infoblad mentorschap en gemeentelijk Wmo beleid

**Vertegenwoordiging en bescherming van kwetsbare burgers,
die niet in staat zijn zelf hun belangen waar te nemen, en de
verantwoordelijkheid en taak van de gemeente**

Inhoud

Voorwoord en verantwoording

1. Waarom dit infoblad?
2. Vertegenwoordiging en bescherming in de nieuwe Wmo.
3. Rol van mentorschap bij vertegenwoordiging en bescherming.
4. Rol van de gemeenten.
5. Meer informatie.

Utrecht, augustus 2014
Mentorschap Nederland
info@mentorschap.nl

Voorwoord en verantwoording

Mentorschap is een wettelijke maatregel voor mensen die niet zelf hun belangen kunnen behartigen en niemand anders hebben die dat namens hen kan doen. Mentorschap biedt hen vertegenwoordiging en bescherming.

Door de invoering van de Wmo 2015 krijgen gemeenten veel meer te maken met inwoners die zelf hun belangen niet (of niet afdoende) kunnen behartigen. Gemeenten hebben de verantwoordelijkheid hen goede ondersteuning en zorg te bieden en hen te beschermen tegen misbruik en geweld in huiselijke kring.

Het is belangrijk dat gemeenten er op toezien dat er voor deze groep mensen iemand is die hen vertegenwoordigt als zij dat zelf niet kunnen. Dat is onder andere van belang bij het verstrekken van voorzieningen. Het is ook van belang bij het beschermen van inwoners die te maken hebben met huiselijk geweld.

Daartoe is het van belang dat burgers en professionals als Wmo-loketmedewerkers en zorgprofessionals goed worden geïnformeerd over wie er als vertegenwoordiger kunnen optreden. Ook is het van belang dat direct betrokkenen goed op de hoogte zijn hoe, indien nodig, mentorschap aangevraagd moet worden.

Mentorschap Nederland is de landelijke vereniging van Regionale Stichtingen Mentorschap, die vrijwilligers werven, scholen, koppelen en begeleiden teneinde het mentorschap uit te voeren volgens vastgestelde kwaliteitseisen. Zij zorgen ook voor het voorbereiden van de benoeming door de kantonrechter. De regionale stichtingen hebben daarmee een belangrijke functie zowel in het voorkomen van verwaarlozing van mensen met een ernstige chronische ziekte of handicap als ook in het voorkomen van mishandeling in huiselijke kring.

In dit infoblad geven wij nadere informatie over mentorschap en handvatten voor gemeenten om de vertegenwoordiging en bescherming van deze kwetsbare burgers vorm te geven. Voor het vergroten van de bekendheid van mentorschap en voor het inzetten van mentoren bij huiselijk geweld (o.a. bij ouderenmishandeling) is extra aandacht van de gemeente gewenst.

1. Waarom dit infoblad?

Met de decentralisatie van Rijkstaken naar de gemeenten krijgen de gemeenten meer verantwoordelijkheid voor het ondersteunen van kwetsbare burgers. Daarbij wordt tegelijkertijd de toegang tot intramurale voorzieningen beperkt. Meer mensen moeten langer zelfstandig wonen. Door deze ontwikkelingen krijgen de gemeenten veel vaker de verantwoordelijkheid voor het ondersteunen van mensen die te maken hebben met ernstig regieverlies, voornamelijk door dementie, verstandelijke handicap, of psychiatrische problematiek. Er kan dan ook sprake zijn van wilsonbekwaamheid.

De rol van gemeenten wordt ook groter ten aanzien van het bestrijden en voorkomen van mishandeling in huiselijke kring. Tot nu toe lag de verantwoordelijkheid met name bij centrumgemeenten. Met de nieuwe Wmo hebben alle gemeenten de verantwoordelijkheid mishandeling in huiselijke kring te bestrijden en te voorkomen. De centrumgemeenten hebben hierbij de regie.

Zowel de goede verstrekking van passende voorzieningen als het voorkomen en bestrijden van geweld in huiselijke kring vraagt om aandacht voor de vertegenwoordiging van cliënten die niet zelf hun belangen kunnen waarnemen.

De Wmo 2015 legt hiertoe een aantal taken bij gemeenten. Maar hierover bestaat nog veel onbekendheid.

Het doel van dit infoblad is daarom een toelichting geven op:

- nut en noodzaak van vertegenwoordiging en bescherming van kwetsbare burgers;
- de rol die mentorschap hierbij kan vervullen;
- de taken en verantwoordelijkheden van gemeenten en welke randvoorwaarden zij kunnen scheppen opdat waar nodig mentorschap wordt geregeld.

Dementerende man

Een dementerende man met veel fysieke problemen wil beslist niet opgenomen worden in een verpleeghuis. Er is veel zorg aan huis, maar meneer is niet altijd vriendelijk, wijst vaak hulp van anderen af en heeft weinig ziekte inzicht. De mentor overlegt met hem, behartigt zijn belangen en is het aanspreekpunt voor diverse hulpverlenende instanties. Dit brengt rust en duidelijkheid in de situatie en hierdoor kan meneer langer zelfstandig blijven wonen.

2. Vertegenwoordiging en bescherming in de nieuwe Wmo

2.1. Vertegenwoordiging van kwetsbare mensen, die niet zelf hun belangen kunnen waarnemen

Veel mensen met dementie, verstandelijke handicap of zware psychiatrische problematiek maken in de regel gebruik van de langdurige zorg. De zorginstelling werkt met de nodige zorgprotocollen. Een belangrijk onderdeel daarvan is dat de cliënt moet instemmen met het zorgbehandelplan. Als hij/zij daartoe zelf niet in staat is, moet iemand anders dat namens hem of haar doen. Dat kan een partner of ander familielid zijn, maar als die er niet is kan mentorschap worden aangevraagd. De mentor is de wettelijke vertegenwoordiger van de cliënt, die er zorg voor draagt dat de cliënt zorg krijgt die zo goed mogelijk aansluit op wat hij/zij wenst.

Door de hervormingen in de langdurige zorg en de nieuwe Wmo wordt de toegang tot de intramurale zorg beperkt en wordt tegelijkertijd meer zorg en ondersteuning door de gemeente gefinancierd. Meer mensen wonen langer zelfstandig. Dit kan een risico zijn voor mensen met een klein netwerk en/of geen familie. Deze groep kan te maken hebben met eenzaamheid en uitsluiting. Als dan ook nog hun gezondheid verslechtert en zij niemand hebben die voor hen opkomt, is het gevaar groot dat er risicovolle situaties ontstaan.

Het is daarom van groot belang dat bij de behandeling van de nieuwe Wmo door de Tweede Kamer een amendement is aangenomen om de vertegenwoordiging van die groep mensen goed te regelen.

Bij het verstrekken van maatwerkvoorzieningen aan cliënten die niet zelf hun belangen kunnen waarnemen, moet samenspraak plaatsvinden met een vertegenwoordiger van de cliënt (Wmo 2015, artikel 2.3.2 lid 1).

En gemeenten moeten in hun Wmo beleidsplan aangeven hoe zij burgers informeren over wie als vertegenwoordiger kunnen optreden. (Wmo 2015, artikel 2.1.2. lid 4 onder g). Mentorschap is een van de mogelijkheden van vertegenwoordiging.

Zelfstandig wonende man

Meneer is licht verstandelijk beperkt en niet in staat goed voor zichzelf op te komen. Hij heeft geen familie die voor hem zorgt.

De thuiszorginstelling signaleert dat er niet voldoende zorg is voor meneer en vraagt de Regionale Stichting Mentorschap te helpen bij het aanvragen van een mentor, die meneer kan vertegenwoordigen. De mentor zorgt dat meneer de noodzakelijke zorg en ondersteuning krijgt, zodat hij langer zelfstandig kan blijven functioneren.

2.2. Bescherming van kwetsbare mensen die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld, in het bijzonder ouderenmishandeling

Huiselijk geweld kent verschillende verschijningsvormen, waarvan ouderenmishandeling er een is. Naar schatting 200.000 ouderen boven de 65 jaar worden jaarlijks mishandeld¹, bijvoorbeeld door partners, familieleden of zorgverleners. De overheid wil ouderenmishandeling tegengaan, onder andere doordat gemeenten –ondersteund door het Rijk- hierop extra actie ondernemen.

Ook hier biedt de nieuwe Wmo een belangrijk kader. Naast de al bestaande verantwoordelijkheid voor opvang van slachtoffers krijgt nu ook het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld een belangrijke plek². Gemeenten worden verplicht het bestrijden van huiselijk geweld op te nemen in de Wmo beleidsplannen.

Ter bestrijding van huiselijk geweld heeft de Rijksoverheid de afgelopen jaren projecten en programma's ondersteund om gemeenten toe te rusten. Belangrijk hierbij is het programma "Regio Aanpak Veilig Thuis" van VNG, VWS en Federatie Opvang, dat beoogt centrumgemeenten te ondersteunen bij het formuleren van een eigen regionaal beleid³. Belangrijk is ook het Actieplan "Ouderen in veilige handen" van VWS, dat beoogt de aanpak en preventie van ouderenmishandeling te versterken. De Rijksoverheid heeft vanaf 2012 €7 miljoen structureel per jaar beschikbaar gesteld aan de centrumgemeenten vrouwenopvang om de lokale/regionale aanpak te versterken.

De nieuw te vormen Advies- en Meldpunten Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, genaamd Veilig Thuis, spelen een centrale rol. Ketensamenwerking met alle ondersteuningsorganisaties op het terrein van geweld in huiselijke kring vormt een tweede belangrijke pijler in het beleid. Een van de mogelijkheden om inhoud te geven aan het beschermen van kwetsbare mensen die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld, is het bevorderen dat mentorschap een duidelijke positie verwerft in de ketensamenwerking bij de aanpak van huiselijk geweld.

Mishandeling door verslaafde zoon

Een zelfstandig wonende oudere man heeft een mentor. Deze signaleert dat meneer lichamelijk wordt mishandeld, bedreigd en financieel uitgebuit door zijn verslaafde zoon. De mentor regelt bewindvoering en schakelt hulpverlening in voor meneer en zijn zoon. Als de situatie verder verslechtert, zorgt de mentor dat meneer verhuist naar een zorginstelling. De mishandeling stopt daardoor.

¹ Actieplan "Ouderen in veilige handen", VWS, 2011

² zie onder meer de Memorie van Toelichting bij de nieuwe Wmo van januari 2014, pagina 15, paragraaf 2.3.3.

³ <http://www.regioaanpakveiligthuis.nl/sites/default/files/files/Regiovisie-interactief20-9.pdf>.

3. Rol van mentorschap bij vertegenwoordiging en bescherming

3.1. Wettelijke vertegenwoordiging voor wie niet zelf zijn belangen kan waarnemen

Er zijn naar schatting 200.000 à 250.000 mensen die door dementie, verstandelijke handicap en psychische beperkingen niet zelf hun persoonlijke belangen kunnen behartigen. Voor hen is vertegenwoordiging door een naaste of derde van belang, om op goede zorg en steun toe te zien.

Vaak kunnen zij door partner, ouder of kind worden vertegenwoordigd. Voor situaties dat vertegenwoordiging door familie niet gewenst of niet mogelijk is, bestaat de mogelijkheid mentorschap aan te vragen bij de kantonrechter.

De kantonrechter benoemt dan een persoon tot mentor, met de taak om iemand te steunen en de bevoegdheid om m.b.t. verzorging, verpleging, behandeling en begeleiding als vertegenwoordiger op te treden. De vrijwillige mentoren die verbonden zijn aan een van de Regionale Stichtingen Mentorschap besteden veel tijd en aandacht aan de cliënt en het behartigen van zijn belangen. De kantonrechter kan ook een Regionale Stichting Mentorschap tot mentor benoemen, die dan mentoren mandateert om de uitvoering van het mentorschap op zich te nemen.

Voor wie niet zelf zijn of haar belangen kan waarnemen en geen direct naaste familie heeft die hem kan vertegenwoordigen, kent het familierecht de volgende wettelijke vertegenwoordigingsmaatregelen ter bescherming:

- curatele
- beschermingsbewind
- mentorschap

Mentorschap betreft belangenbehartiging en vertegenwoordiging t.b.v. immaterieel welbevinden, m.n. het regelen van en toezien op goede verzorging, verpleging, behandeling en begeleiding.

Beschermingsbewind betreft financieel beheer. Curatele betreft zowel materiële als immateriële zaken, waarbij degene onder curatele geen rechtshandelingen mag verrichten.

Mentoren worden benoemd door de kantonrechter. Wanneer men signaleert dat een mentor nodig is, kan bij de kantonrechter een verzoek worden ingediend. Dit kan door de persoon zelf, familie, de instelling waar iemand verblijft of die begeleiding biedt, incl. ondersteuning zoals wordt geboden in het kader van de Wmo.

Voor de kosten betaalt de cliënt een vergoeding. De kantonrechter bepaalt hoe hoog deze is (hiervoor gelden landelijk aanbevolen tarieven⁴).

⁴ <http://www.rechtspraak.nl/Procedures/Landelijke-regelingen/Sector-kantonrecht/Richtlijnen%20kantonrechtspraak/Documents/Overzicht-tarieven-CBM.pdf>

3.2. Mentorschap en het bestrijden en voorkomen van huiselijk geweld, in het bijzonder ouderenmishandeling

Bij het bestrijden en voorkomen van geweld in huiselijke kring vervullen mentoren een belangrijke rol.

Mentoren hebben een signalerende functie bij mishandeling of ze worden benoemd nadat mishandeling door een andere partij is gesignaleerd. In beide gevallen beschermen mentoren hun cliënt tegen mishandeling en dragen ze bij aan de nodige aanpak en nazorg. Ze worden opgeleid om signalen en risicofactoren te herkennen, te zorgen dat mishandeling wordt aangepakt en de situatie te monitoren. De mentoren werken volgens een stappenplan dat is gebaseerd op de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling voor professionals.

De mentor is geen hulpverlener, maar werkt als vertegenwoordiger van de cliënt samen met organisaties die hulp en ondersteuning bieden bij mishandeling.

In sommige situaties is er dringend behoefte aan een mentor om een cliënt te beschermen en te vertegenwoordigen. Dan kan met spoed om benoeming worden gevraagd en kan vanuit de Regionale Stichting Mentorschap op basis van zaakwaarneming de rol van de mentor worden ingevuld tot de benoeming van een mentor plaatsvindt.

Daarnaast nemen coördinatoren van Regionale Stichtingen Mentorschap deel aan ketenoverleg, stemmen zij taken af met het Steunpunt Huiselijk Geweld (SHG) en delen zij met het SHG en ketenpartners expertise over beschermingsmaatregelen t.b.v. mensen die te maken hebben met huiselijk geweld. In dat ketenoverleg brengt de coördinator van de regionale stichting mentorschap expertise in over de verschillende vormen van vertegenwoordiging en bescherming van de cliënten.

Mishandeling door echtgenoot

Een ouder echtpaar woont zelfstandig. Mevrouw is licht dementerend en meneer is chronisch ziek. De mentor signaleert dat mevrouw angstig is en blauwe plekken heeft op haar armen. De mentor bespreekt, na overleg met de thuiszorg en de huisarts, de situatie met het echtpaar. De man blijkt overbelast te zijn; de mentor regelt dagopvang voor mevrouw en ondersteuning voor meneer. Hierdoor verbetert de situatie; de mentor blijft deze monitoren.

3.3. Regionale Stichtingen Mentorschap

Regionale Stichtingen Mentorschap (RSM) hebben een pool van speciaal opgeleide vrijwilligers die het mentorschap kunnen uitvoeren. RSM werken met vrijwilligers omdat zij voldoende tijd kunnen besteden aan de cliënt. Juist mensen die door ernstige ziekte of handicap zichzelf niet kunnen vertegenwoordigen hebben recht op persoonlijke aandacht van iemand die hem/haar echt wil leren kennen. Dit is een voorwaarde om in voorkomende situaties de belangen van de cliënt te kunnen dienen.

De RSM verzorgen de begeleiding en bijscholing van deze vrijwillige mentoren. De RSM werken met professionele coördinatoren en volgens landelijk vastgestelde kwaliteitsnormen.

De RSM kunnen ook op verzoek voorlichtingen verzorgen en adviseren aan professionals en familieleden over mentorschap en vertegenwoordiging.

4. Rol van de gemeenten

4.1. Vergroten bekendheid mentorschap

Gemeenten moeten in hun Wmo beleidsplan aangeven hoe zij burgers informeren over wie als vertegenwoordiger kunnen optreden. (Wmo 2015, artikel 2.1.2. lid 4 onder g). Bij het verstrekken van maatwerkvoorzieningen aan cliënten die niet zelf hun belangen kunnen waarnemen, moet samenspraak plaatsvinden met een vertegenwoordiger van de cliënt (Wmo 2015, artikel 2.3.2 lid 1).

Mentorschap is relatief onbekend en daardoor wordt aan kwetsbare burgers niet altijd de vertegenwoordiging en bescherming geboden waar ze recht op hebben. Het is belangrijk dat er vanuit de gemeentelijke instellingen voldoende aandacht is voor mensen die niet in staat zijn hun eigen belangen goed te behartigen en dat er voor mensen die niemand hebben die hen kan vertegenwoordigen daadwerkelijk mentorschap wordt aangevraagd. Deze aandachtspunten moeten enerzijds goed verankerd worden in het Wmo-beleidsplan en anderzijds voldoende bekend zijn bij o.a. medewerkers van Wmo-loketten en professionals in zorg en welzijn, zoals medewerkers van de sociale wijkteams. Bij het onderzoek naar noodzakelijke voorzieningen moet systematisch worden bezien of de cliënt wilsbekwaam is dan wel een vertegenwoordiger nodig heeft. Van gemeentelijke organisaties die (maatwerk)ondersteuning bieden in de vorm van begeleiding kan gevraagd worden hier ook op te letten en waar nodig mentorschap aan te vragen. In de wet Curatele, Beschermingsbewind en Mentorschap is geregeld dat zij hiertoe bevoegd zijn.

Voor het vergroten van de expertise van Wmo-professionals op het gebied van signaleren van regieverlies en kennis van beschermingsmaatregelen is mogelijk een extra inspanning vanuit mentorschap noodzakelijk. Hiervoor zal dan een financiële bijdrage van de gemeente gevraagd worden.

4.2. Bijdrage aan extra kosten mentorschap bij bescherming tegen huiselijk geweld

De uitvoering van mentorschap wordt in principe bekostigd uit de cliëntbijdrage zoals door de kantonrechter bepaald. Bij het inzetten van mentorschap ter bescherming van mensen die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld kunnen echter extra kosten noodzakelijk zijn, waarvoor aanvullende financiering is vereist. Omdat de huiselijk geweld

problematiek vraagt om snel toepassen van beschermingsmaatregelen worden er kosten gemaakt worden voor het inzetten van een mentor en begeleiding door de coördinator van de Regionale Stichting Mentorschap in de periode dat er nog geen beschikking is en dus nog geen cliëntbijdrage.

Daarnaast is het van belang dat de coördinatoren in staat gesteld worden om deel te nemen aan ketenoverleg, waar expertise gedeeld kan worden en afgestemd wordt met het SHG. Dit kan niet uit de cliëntbijdrage worden gefinancierd.

Voor wat betreft ouderenmishandeling kunnen extra kosten gefinancierd worden uit de extra middelen die centrumgemeenten ontvangen voor de lokale en regionale aanpak van ouderenmishandeling, zijnde € 7 miljoen per jaar.

Hoewel de situatie per regio en Regionale Stichting Mentorschap kan verschillen, is naar schatting € 8.000 à € 10.000 op jaarbasis nodig in een regio van 500.000 inwoners, om de gewenste rol van mentorschap bij het voorkomen en aanpakken van ouderenmishandeling te realiseren.⁵

Hierbij wordt opgemerkt dat ouderenmishandeling slechts een van de voorkomende vormen van huiselijk geweld is.

5. Meer informatie

Heeft u naar aanleiding van het lezen van dit infoblad vragen over mentorschap en vertegenwoordiging? Neem contact op met de Regionale Stichting Mentorschap. De contactgegevens vindt u op:

- www.mentorschap.nl

Voor overige informatie:

- www.goedvertegenwoordigd.nl
- www.regioaanpakveiligthuis.nl
- www.rijksoverheid.nl (Ministerie van VWS, onderwerpen, ouderenmishandeling)

Uiteraard kunt u ook direct contact op nemen met Mentorschap Nederland via 030-2307190. We staan u graag te woord.

⁵ Per acute situatie gemiddeld 8-12 extra uren begeleiding door de coördinator. Inclusief onkosten van de mentor bedraagt dit gemiddeld € 700 per cliënt. Bij 10 van dergelijke situaties per regio per jaar is dit € 7.000 op jaarbasis. Daarnaast gemiddeld 3 uur per maand voor deelname van de coördinator aan ketenoverleg en delen van expertise, € 2.000 op jaarbasis.